

DİL, TEKNOLOJİ ve MÜHENDİS

Seyit Çankaya-Elektronik Mühendisi
seyit.cankaya@emo.org.tr

Teknoloji ile insan ilişkileri arasındaki bağ, gün geçtikçe artmakta, sürekli bir sarmal halinde sürmektedir. Bu kavramları açıklığa kavuşturabilmek için bu kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkiyi ele almak gerekmektedir.

Ömer Asım Aksoy dil konusunda şu görüşlere yer vermektedir:

“Dil, insanların düşünürlüğünden doğmuş; doğduktan sonra da düşüncelerin yaratıcısı olmuştur: Bilgilerimizi, öğrenimimizi, başkalarının düşüncelerini dil yoluyla elde ederiz. Kendi düşüncelerimiz de, kafamızın içinde çalışan dilin yardımıyla oluşur; olgunlaşır. Sanki

içimizden konuşarak, sessiz bir dil kullanarak düşünür, yeni yeni düşüncelere ulaşırsınız. Ulaştığımız yeni düşünceleri yine dil biçiminde ortaya koyar, onları başkalarına gene dil aracılığı ile ulaştırırız. Böylece, sürekli olarak düşünce dili, dil de düşünceyi geliştirir durur...”[1]

Canlılar dil ile toplumsallaşır. Dil yeni kuşaklara aktarılır, yeni kuşaklarca da öğrenilir. Yaşadığı gelişmeleri veya kültürel birikimleri kendisinden sonraki kuşaklara dil aktarır. Başka bir deyişle toplumsallaşma, bir arada yaşam, iletişimin olduğu her noktada istem dışı veya istemli olarak dil kullanılması kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Dil ile düşünce arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Bunlardan birinin eksik olması kavramların oluşmamasına neden olacaktır. Dil; canlıların doğa ile çevresindeki diğer canlılarla kurduğu iletişim, ilişkiler ve gereksinim duyduğu tepkilerin bir bütünüdür.

Dil ve Düşünce

Birey olay ve olgulara yönelik aklında gelişen işaretleri, kültürel değerleri ile şekillendirmektedir. Birey kendi duygu ve düşüncelerini oluştururken diğer yandan da kültürel zenginliği artırmaktadır.

Dil, hem algısal süreçleri etkilemesi, hem de belirli düşüncelerin kolaylıkla ifade edilmesini, biçimlenmesini sağlar. Olay ve olguların biçim değişikliği, farklılıkların vurgulanmasında yeni kavramların tanımlanmasını gerektirmektedir. Düşünme; dil ile doğrudan ilişkilidir. Dil, usta oluşturduğu kavram ile bir anlam taşımakta, aksi durumda bir anlam taşımamaktadır.

Dil ve düşünce arasındaki ilişkiye yönelik başka bir tanımlama da şöyle açıklanmaktadır:

“Dilin düşünceyi, düşüncenin dili geliştirdiği, insanın düşünürken bile dili kullandığı, dilin kültürü, kültürün toplumu geliştirdiği, dilin düşünce ve bilincin doğrudan yansımaları olduğu evrensel boyutta kabul edilmiş gerçekliklerdir. İnsanın düşünme yetisi ve düzeyi dilinin zenginleşmesi ile doğru orantılı olarak gelişmektedir.”[3]

Dil ve Kavram

Kavramlar, bilgi aktaran ile bilgi alan arasındaki düşüncesele ilişkinin ya da iletimin doğru aktarımını sağlamak amacıyla o toplulukta ortak düşünce birliğine varılan soyut ve somut tanımlardır. İnsanların birbirlerine düşüncelerini aktarmasını kolaylaştıran

kavramlar, toplum içerisindeki temel yapı taşlarıdır.

Kavram ve dilin toplumsal gelişmelere katkısı yadsınmaz. Toplumun gelişmesi kültürel işbirliği ile yaygınlaşmaktadır. Kültürel işbirliği ve değişim, karşılıklı olarak birey toplum ve ulusların gönül rızasıyla benimseyip içselleştirmeleriyle olanaklıdır. Bu yüzden kültürel gelişme, kavram ve dilin gelişmesi ile hız kazanır.

Dil ve Terimler

Terimler konusunda değişik kişilerce yapılan tanımlara bakmakta yarar görülmektedir:

"Bilindiği üzere; dil ve dilin temel yapı taşı olan terimler canlı varlık gibidir. Oluşturulur, topluma önerilir, kullanıcıların (toplumun) benimsemesi ile kullanımı sürer, benimsenmemesi durumunda ise ortadan kaybolur. Yani her terim aynı evreyi yaşamakta, terimler arasındaki tek ayrım ömrü olmaktadır."[4]

Ömer Asım Aksoy da dilin ve terimlerin doğup yaşayıp ve ölüşünü şu kelimelerle dile getirmektedir:

"Her dil, kendi zamanına göre gerçekleşmiş biçimdedir. Ama bu biçim, hiç bir zaman 'değişmeyen gerçek' olmamıştır. Sözcükler ölmüş, sözcükler yeşermiştir; deyimler unutulmuş, deyimler türemiştir; söz dizimi, yeni özellikler kazanmıştır. Bu olaylar, dilin gereksiniminden doğmuştur. Toplum, bu gereksinimleri karşılamak için dilde şu veya bu değişikliği yapmak zorunluluğunu duymuş ve ona gereken biçimi vermiştir. Her dil bu oluşun akıntısı içindedir."[1]

"Ortaya atılan yeni kelimelerden bir kısmının beğenilmemesi, prensibin kabul edilmemesini gerektirmez. Yeni kelimelerin talihi önceden kestirilemez. Bunlardan kimilerinin talihi parlar, kiminki söner"[5]

"Kelimeler gökten inmez, yapılır. İlk insanlar, tabiatta gördükleri nesnelere adlandırmak isteyince, buldukları ilişkiye göre her birine birer ad takmışlar, gitgide her nesne ve her ihtiyaç için birer kelime uydurarak, konuşma ve anlaşma aracı olan dili meydana getirmişlerdir." [6]

Konu hakkında yukarıda alıntılıdığımız değişik görüşler ortaya koymaktadır ki, terim önerilir, halk tarafından benimsenirse kullanılır. Benimsenmediğinde ise kullanılmaz, bir köşeye atılır.

Bilgi, Bilim, Teknoloji

Bilimsel yöntem kullanılarak, akıl, deney ve gözleme dayalı olarak elde edilen verilere bilgi denilmektedir. Bilim ve teknoloji alanını incelediğimizden, bu çalışmada bilimsel yöntemler ile elde edilen bilgiyi belirtmekteyiz.

Bilim konusunda bir tanımlama şöyle yapılmıştır:

"Evrenin ya da olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneysel yöntemlere ve gerçekliğe dayanarak yasalar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi."[7]

Diğer bir tanımlamada ise, "Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir ereğe yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci" olduğu ifade edilmektedir.

Teknoloji

"Teknoloji dar anlamda (technoslogos-techne) yapmak ve logos bilmek anlamına gelmektedir" [8] şeklinde tanımlanmaktadır. İrdelemeye çalıştığımız bu kavramın geniş anlamını incelediğimizde; "1-Bilimin özellikle endüstri veya ticari amaç için uygulanması, 2-Ticari veya endüstri amacının gerçekleşmesi için bilimsel metod veya materyallerin kullanımı" gerçeğini dikkate alarak, "Bilim doğanın nasıl işlediğini anlamayla uğraşırken, teknoloji insan yapımı dünyayla uğraşır, yani doğayı dönüştürebilmenin ve ona egemen olabilmeyen bilgisidir"[9] diyebiliriz.

Bilimsel bilgi, kuramsal yapıları ve olayları çözmeye, tanımlamaya veya matematiksel olarak biçimler oluşturmaya çalışır. Teknoloji ise, bilimsel bilgiden yola çıkarak bilginin uygulaması/çevrilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Bilimsel bilgi kuramsal, teknolojik bilgi ise uygulama temellidir. Bilim ortadaki sorulara yanıt ararken, teknoloji ortadaki sorunlara çözüm getirmeye çalışmaktadır.

"Bilim ve teknoloji arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bilimsel çalışma-

lar; uygulamaya elverişli bilgi üreterek teknolojik gelişmeye yol açarken, teknolojik gelişmeler de bilimsel araştırmaların daha uygun şartlarda yapılmasını sağlayarak bilimsel gelişmeyi hızlandırmaktadır.”[10]

Teknolojiyi kısaca bilimsel bilgiden yararlanarak yeni bir ürün geliştirmek, üretmek ve hizmet desteği sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve yöntemler bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Mühendislik, Teknoloji, Dil ve Kültür Arasındaki İlişki

Kendi de mühendis olan Ahmet İnam; “Teknolojinin tarihine baktığımızda, üretilen teknoloji ürünü araç gerecin, bilimin yardımı olmaksızın, sınama yanılmalarla, usta çırak ilişkileriyle kurtarıldığını görüyoruz. Modern bilimin, matematiksel dil yardımıyla geliştirdiği kuramların teknolojiye uygulamasının tarihi eski değildir. Sanayi devrimiyle birlikte, mühendislik mesleğinin giderek gelişmesiyle tarih sahnesine ‘mühendis’ denen ilginç bir insan ‘tipi’ çıktı. ‘Makina yapan’, üreten, çözen, çözümleyen, hesaplayan, onaran, denetleyen, tasarlayan, planlayan, verim arttıran mühendis, bilimin bilimteke¹ dönüşümünün işaretini veriyordu. Farsça endaze (ölçü) Arapçalaşarak hendese olmasının ardından, bizim kültürümüzde ölçen, düzenleyen, insana mühendis denmeye başlanıyordu. Elbette mühendislik sorunlarıyla ‘bilimsel’ sorunlar arasında dikkat çekici farklar vardı”[11] demektedir.

Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu’nun hazırlamış olduğu Küreselleşme, Etik Kodlar ve Örgütler adlı kitapta mühendislik ve teknoloji arasındaki ilişki aşağıdaki cümlelerle açıklanmaktadır:

“Mühendisler, hem teknoloji, hem de yönetim biliminin uygulayıcıları

olması nedeniyle bilimle olan ilişkileri direktir.

Günümüzde, bilim ve teknoloji toplumsal yaşam üzerinde en etkili araçları kullanım alanına sokmakta, bu araçlar da kullananın amacına bağlı olarak insan davranışlarını kökten etkilemektedir. Bilim ve teknolojinin yarattığı olanakların yaşam üzerindeki olumlu etkileri, insanların tutum ve davranışları, karar süreçleri üzerinde dönüştürücü etkileri bulunmaktadır. Buna karşın, toplum bilimlerinde insan davranışları ve psikolojisi üzerine yapılan çalışmalarla elde edilen bilgiler, gelişmiş iletişim araçlarının yarattığı olanaklarla birleştirilerek insanların tutum, davranış, seçenek ve beklentileri yönlendirilmekte, dünya görüşü, yaşam biçimleri, düşünce ve kararları kökten değiştirilerek, insanın yabancılaşmasını inanılmaz boyutlara taşımaktadır.”[3]

Günlük yaşamımızda karşımıza çıkan sorunlar genellikle teknik olarak değerlendirilmekte, diğer boyutları göz ardı edilmektedir. Oysa bu kolaycı bir yaklaşım tarzıdır. Herhangi bir sorunun gerek oluşmasında gerekse de bir teknik çözümün ortaya çıkacağı etkinin ekonomik, sosyal, kültürel etmenleri de bulunmaktadır. Bir soru-

nu tek boyutuyla ele almak yerine o sorunun oluşmasında ve ortaya çıkardığı etki ve etmenlerin tümünün ele alınması gerekir. Her sorundaki etki eden etmenler aynı olmakla birlikte olaylar arasındaki fark, olaylara etki eden etmenlerin baskınlıklarıdır. Her olayda teknolojinin etkisi vardır ancak kiminde çok büyük, kiminde yok sayılabilecek kadar azdır.

Teknoloji ve Ar-Ge’de önde olan ülke ve topluluklar artı değer olarak gördükleri bu alanı başkalarına bırakmadığı gibi o alanda başkalarının ön plana çıkmasını da istememektedirler.

Normal süreç içerisinde bilgi ve kültürel alış-veriş, tarafları rahatsız etmeden karşılıklı kabullenme ile olmaktadır. Teknolojideki özellikle iletişim teknolojilerindeki (Radyo, TV, İnternet vb) çok hızlı gelişmeler ile bilgi alış-verişindeki karşılıklılık bozulmuş, tek yönlü propaganda aracına dönüşmüştür. Tek yönlü iletişimde bile; tarafın bilgiyi özümsemesine fırsat vermeden üst üste ve adeta baskı kuracak bilgi bombardımanına çevrilmiştir.

Teknolojik gelişmeler toplumların gelişmeleriyle artmış, teknolojinin artı değer olması ile birlikte bu alanda yatırımların artması teknolojik gelişmeleri hızlandırmış, insanların özümsemeden yoğun bilgi bombardımanı altında kalmasına neden olmuştur.

¹ Bilim artık deyim yerindeyse “bilim-tek” olmuş durumda

Teknolojinin artı değer olması gelişmiş ülkelerin teknolojiye yatırım yapmasına, bu da Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmesine yol açmıştır. Teknoloji ulusların daha zengin olmasının aracı olarak kullanılırken diğer yandan toplumun gereksinimlerini karşılıymuş gibi bir tepsi içerisinde sunulmaktadır. Teknolojinin insanların gereksinimlerini ne kadar karşıladığı oldukça tartışmalıdır. Teknoloji insanlara sorunsuz çözümleri mi üretmekte, yoksa bir soruna çözüm getirirken ortaya başka sorunlar mı çıkarmaktadır?

Teknolojinin tartışılması gereken kısmı ise teknolojinin kültürel yayılcılık için aracı olarak kullanılması, kültürel yayılcılığın altyapısı olarak da dil ve terimler kullanılmasıdır.

Teknoloji yaşamımızı kolaylaştırırken, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel vb alanları da etkilemektedir. Teknoloji ile birlikte gelen terimlere karşı gerekli çalışmalar başlangıçta yapılmadığı için teknoloji yabancı terimlerin dilimize yerleşmesine neden olmakta, ardından da dil ile birlikte kültürel yayılcılığını uygulamaktadır.

Ar-Ge'ye para ve zaman ayıran uluslar, araştırma sonucu elde ettikleri bilgi ve teknolojileri kendi dilleri ile yaymaya çalışmaktadırlar. Bu yaşananlar doğal süreç olarak algılanmakla birlikte, aynı zamanda kültürel yayılcılığın somut gerçeklerinden biri olarak da değerlendirilmektedir.

Ulusların ve toplumların yabancı kültür yayılcılığına karşı koymalarının en önemli yollarından biri bilimsel ve teknolojik terimlerin karşılığını bilimsel yöntemlerle kendi kültürüne uygun olarak bulup, kısa zaman içerisinde toplumda yayılmasını sağlamaktır. Bu konunun önemi bir başka şekilde şöyle dile getirilmektedir:

"...bir toplumda bilim ve teknolojinin gelişmesinin koşulu olarak o toplumun dilinde, düşüncesinde ve kültüründe bilim ve teknolojiye ait kavramların oluşmasının gerektiği vurgulanmaktadır."[11]

Dil ve Terimlerdeki Gelişim/Yaklaşımlar

Nermi Uygur dil alanında her bir bireyin sorumluklarını ön plana çıkarmakta ve konun önemini şu açıklamalarla dile getirmektedir:

"Uğraşı alanı ne olursa olsun her yönetici, ilkin kendisinden başlayarak, dile saygıyı kökleştirme işinde elinden geleni esirgememelidir. Yöneticinin asıl uğraşısına giren bir ödevdir bu. Her yönetici dil eğitiminde örnek olmalıdır. Toplumun dil varlığına omuz silken bir devlet adamının yönetimi kötürümleşir..."

...Her yeni buluş, insanları kelime uydurmaya zorlamaktadır. Ancak bunlar şimdi rasgele olmuyor da, yeni nesne ile ona bulunan ad arasında daha sıkı ilişkiler gözletiliyor. Her gün piyasaya sürülen türlü ilaçların, meydana getirilen çeşitli araçların adlarına bakın; hangisinin anlamı üzerinde duruyoruz. Uydurma olup olmadığını düşünmeden, aradaki ilişkiyi yeter görerek, hiç yadırgamadan benimsiyoruz.

Şüphesiz, kullanıla kullanıla yerleşmiş, alışılmış kelimelerin yerine yenilerini bulmak, sonra da bunları herkese kabul ettirmek kolay değildir. Kişi alıştığı şeylere karşı her zaman direnme eğilimindedir. Ama dikkat edilirse, bunun köklü bir inançtan çok, rahatı bozmamak kaygısından doğduğu görülür."[13]

Yanlış/Doğru Yaklaşımlar

Toplumumuzda ve meslektaşlarımızın genelinde dil, terim ve sözlük çalışması yalnızca edebiyatçılar ve dilbilimciler tarafından yapılır gibi yanlış bir inanış bulunmaktadır.

Terim üretimi/önerisi kimsenin tekelinde bulunmamaktadır. Dil ve kültürün yabancılaşmasının önlenmesi veya herkesin kendi dilinde kavramları kolaylıkla anlaması konusunda duyarlı

çeşitli kurumlarca da bağımsız çalışmalar yürütülmekte ve yürütülmelidir.

Bilim ve teknoloji konusunda çalışan her bilim insanı ve mühendis/mimarın olduğu gibi bu mesleklerin dışındaki herhangi birinin bile yapabileceği bir etkinliktir.

Agah Sırrı Levent, dil ve terimler konusunda yanlış bilgileri ortaya çıkarmak amacıyla kaleme aldığı "Uydurma Nedir? Uydurmacılık Neye Derler?" adlı kitapta aşağıdaki görüşleri ileri sürmektedir:

"Bunun içindir ki, yeni karşılıklar arar ve bulurken, Türkçenin yapısını ve kurallarını göz önünde tutmalı, fakat kelime yaratmak işinde sanatçılar, fikir ve kalem sahiplerine pay ayrılmalı, halkın sağduyusuna ve zevkine de değer verilmelidir." [5]

Ömer Asım Aksoy dil konusunu ele aldığı "Dilde Bilim ve Devrim" adlı eserde şu görüşlere yer vermektedir:

"Bu sözcükleri, bu kuralları kim çıkarır? Hiç şüphe yok ki yurttaşlar bir araya gelerek böyle bir şey yapmazlar. Ama toplumun eğilim ve isteklerini sezen, anlayan kişiler bu eğilim ve isteklere uygun diye düşündükleri birtakım dil öğelerini ortaya atarlar. Bunlar eğilim ve isteklere gerçekten uygun düşmüşse toplumca benimsenir; kişinin malı olmaktan çıkar toplumun malı olur..." [1]

Mühendisin Dil ve Teknoloji Konusundaki Sorumluluğu

Toplumdaki bireylerin kendisini çevreleyen yaşamda, bizleri biz yapan değerlerimize yönelik olarak yine Ömer Asım Aksoy'dan şu alıntıyı yapalım:

"...Kimse bile bile dilin gücünü yadsımsamaz. Yadsırsa, her şeyden önce kendine eder. Dile saygısızlık insanın kendi özüne saygısızlıktır.

...Binbir iş arasında bir de dille mi uğraşacağım? Dilcilerin olsun dil' diyenlerin işleri er geç sarpa saracaktır.

Bu gibiler yanlış bir dil arayışının kurbanıdır. İnsan için ne bir yükür dil, ne de salt bilimsel bir konudur. Tam tersine yükümüzü hafifletiriz. Dille, insanca yaşayışımızı sağlarız konuşmayla. Bilim konusu olarak dilin önemi de buradan ileri gelir.[1]

Bu noktada ülkelerin/ulusların artı değer olarak gördükleri teknoloji aynı zamanda kendi kültürlerinin de yayılma unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilim ile teknoloji arasında fark şöyle tanımlanmaktadır:

“Bilimsel bilginin uygulamaya dönen bölümünde teknolojiden söz edilir. Teknoloji ancak sanayinin işlerliği ile kalıcıdır.”

Günümüzde bilim olağanca hızıyla ilerleyerek, insan hayatının olmazsa olmazları arasına girmeyi başarmıştır.

Ülkemizdeki Terim Çalışmaları

Türk Dil Kurumu (TDK) 1980’li yılların başlarına kadar çok sayıda ana bilim dalları için temel teknik terimler çalışma grupları oluşturmuş, oluşturulan çalışma grupları aracılığıyla dilimiz çok sayıda yeni kelimelere kavuşmuştur. TDK’nın yeniden yapılanması sonucunda geçen çeyrek yüzyılı aşan süre içerisinde konuyu eskisi kadar özen göstermeyip yalnızca dilbilimcilere bırakması, bilim ve teknoloji alanında dilbilimcilerin isteksizliğini açıkça ortaya çıkarmıştır.

Dilimiz üzerinde güzel çalışmalar yapmak, yeni ürünler üretmek üzerine görevlendirilmesine rağmen TDK’nın elektronik sayfasında “bilim ve teknoloji” alanında eski üretilen terimler dışında pek yeni bir terim çalışmasına rastlanmamaktadır.

Bilim ve teknoloji alanında terim çalışmaları, yalnızca edebiyatçı ve dilbilimcilerin değil, aynı zamanda bilim ve teknoloji insanlarının da ilgisini çekmektedir.

İşlevsel olarak görevlendirilen kurumların istenilen çalışmayı ortaya çıkarıp beklentileri yanıtlamaması, meslek örgütleri, üniversite, sendikaların konuya yeteri kadar özen gösterip terim çalışmasının öznesi olmak yerine, bu sorundan uzak kalarak başkalarının başkalarının çalışma yapmasını beklemektedirler. Kurumsal yapı dışındaki terim çalışmaları ise doğası gereği cılız ve sönük kalmaktadır. Bu sarmal içerisinde zaman hızla akarken günlük yaşamımızı çevreleyen, hatta yaşamımızın her anına giren teknoloji ile birlikte yabancı terimler de düşüncelerimizi, kavramlarımızı, anlayışlarımızı bizden alıp bize yabancılaştırmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen çok değişik ve birbirinden bağımsız, dile gönül vermiş kişilerce çalışmalar yapılmaktadır. Az sayıda da olsa terimler konusunda yaptıkları çalışmalarla ön plana çıkan bilim ve teknoloji ile uğraşan insanlarımız bulunmaktadır. Dil ve teknoloji yalnızca alanında üst düzeyde bulunan kişilerce mi yapılmaktadır? Yanıt doğal olarak hayır olacaktır.

Teknoloji ile yakın çalışanlar; özellikle söylenmesi zor, yapısı dilimize uymayan, şekilsel olarak çevremizde bulunan nesnelere benzeyen ürünler için doğal bir uydurma ile terim üretiminde bulunmaktadırlar. Çevremize baktığımızda bu tür yaklaşımla üretilmiş

çok sayıda terimle karşılaşmaktayız. Herhangi bir dil kuralına bağlı olarak üretilmeyen terimlerden benimsenenleri olduğu gibi benimsenmeyenleri de çoktur. Kayıt altına alınmayan ve sözel olarak ortaya çıkan terimlerin en güzel yanı dile çeşitlilik ve zenginlik katarken, en zayıf yanını ise az sayıda kişinin bilmesinden ötürü yaygınlaştırılmaması oluşturmaktadır. Bireylerin ürettiği, önerdiği terimlerin geniş kesimlerce bilinmemesi nedeniyle çok tutulup yaygınlaştırılabilecek terimler az sayıda kullanıcı tarafından bilindiğinden kısa ömürlü olmaktadır. Bunun yerine geniş toplum kesimlerine yönelik faaliyet gösteren basın yayın kuruluşlarının da bilinçsizce desteği ile yabancı terimlerin işgalin uğramaktayız.

Gerek TDK gerekse bu işe gönül verenlerce yeteri kadar terim üretilmediğinden veya üretilenler yeterince duyurulamadığından meslek alanımızın da içerisinde bulunduğu bilim ve teknolojinin yoğun yaşandığı alanlarda dilimiz yabancı terimlerin işgaline uğramış, teknolojinin geniş kesimlerce kullanımın çoğalması ile işgal artarak sürmektedir.

Teknolojideki gelişmeler dilimizin özellikle İngilizleşmesinin yanı sıra konuşulan ve anlatılanları anlayan birey sayısının hissedilir biçimde azalmasına neden olmaktadır. Yabancı

terimlere karşı/anlamdaş terimler bulunması sonucu dilimiz zenginleşirken, geniş kesimlerin doğru ifadeyi doğru biçimde anlaması sağlanacaktır.

Teknoloji yoğun çalışan kişilerin üretilen terimleri kullanması durumunda düşünceleri ile kavramların pekişecektir. Kullandıkları aygıtta gördükleri komut ve uyarı bilgilerinin düşünce ve kavramlarla (aynı terimlerle) örtüşmesi durumunda belleklerden çıkmayacaktır. Öğrenilen/önerilen terim ile kullanılan terimin örtüşmesi, durumunda kavramların algılanmanın yanı sıra yaygınlaşması, kuşaktan kuşağa aktarımı ve uzun ömürlü olmasını da sağlamaktadır.

Teknoloji Dilinin Yerileştirilmesi

İnsanların düşünce yapısındaki istemeden oluşan yanlış anlama ve anlatmalar, insan ile teknolojik ürün arasında iletişim kopukluklarına yani diğer bir anlatımla kullanıcının (teknik insanın) aletin bildirimlerini tam olarak kavrayıp algılayamamasına, algılama eksikliği insan beyninde, olay ve olguların istenilen ölçüde oluşmasına, yanlış ya da eksik kavramlaştırmalarına neden olmaktadır.

Ürün (alet ya da aygıt) kullanan ile ürün arasındaki çok büyük kısmı terimsizlikten yani iletişimin doğru

kurulamamasından ötürü ürün verimsiz kullanılmaktadır. Kendi hatalarımız ürünlerin beceriksizliğine yıkılmakta, teknoloji bir kenara bırakılarak deneme yanılma yöntemi kullanılmaktadır. Bu durum, oldukça uzun zaman dilimi içerisinde bir işlemin ya yapılmasına ya da başarısızlığa uğramasına yol açmaktadır.

Nermi Uygur, dil kavram ve anlayış arasındaki ilişkiye yönelik görüşlerini şöyle anlatmaktadır:

"Anlaşılmamak, yanlış anlaşılma ya da dil çarpıklığından ötürü gülünç olmak acıların en acısıdır. Korkunçtur dilin öfkesi." [13]

Uygulamalardaki bu yanlışlığın ortadan kaldırılması amacıyla kullanıcı ile ürün arasındaki ilişkinin kullanıcının dili ile sağlanması doğru bir yaklaşım sağlamaktadır. Bu yaklaşımı günlük olarak kullanmaktayız. Bunun en güzel örnekleri bilgisayar yazılımlarının Türkçeye çevrilmesi ile birlikte bilgisayar kullanıcı sayısının artışı, programların verimli kullanılmasına sonuca bilgisayarların verimli kullanılmasına yol açmış olmasıdır. Aynı mantıksal yaklaşımı biz teknik insanlara ve kullandığımız ürünlere uygulayarak verimli kullanmak konusunu gündeme getirmeliyiz.

PTT 1990'lı yıllarda kullanıcıların İngilizceyi tam olarak kullanamaması ya da anlayamaması, aletlerin verimli

kullanamamasından ötürü alacağı aygıtlarının kullanım dil seçeneğinde Türkçe bulunması zorunluluğunu ortaya koyarak PTT'ye satış yapmak isteyen uluslararası şirketleri ürettikleri aygıtların yazılımında (aynı zamanda karakter yapısı da) değişikliğe gitmeye zorlamıştır. "Bunun üzerine PTT'nin bu tip aygıtlar alımında temel olmak üzere hazırlanan Fiber Optik Kablo Ek ve Ölçü Aletleri Özel Şartnamesinde 'Alınacak aletin display yazılımının Türkçe olması tercih nedeni olacaktır' denilmektedir." [4]

Bu çalışma sonucu çok sayıda İngilizce terim Türkçeleşirken, kullanıcılar tarafından yeni terimleri kolay kavrayıp ürünlerin verimli kullanılması sağlanmıştır.

Türkiye pazarına giren firmalar bu üstünlükten yola çıkarak iç pazarda kendi aletlerini daha rahat pazarlamaktadır.

Elektronik ürün tarafında böyle yaklaşım var iken İnternet ortamında durum hiç farklı değildir. Ülkemizde yurtdışı firmaların temsilciliğini üstlenen firmaların büyük bölümü (ürünün teknik yönü arttıkça aynı yöntemin izlenmesi de artmaktadır); başta elektronik sayfası (web) olmak üzere, ürün tanıtımında kullanılan görsel ve işitsel belgelerin İngilizce olmasını garipsememektedir. Toplumun büyük çoğunluğunca kullanılan ürünlerde Türkçe kullanma oranı da artmaktadır. Nüfusu ülkemizle tartışılmayacak kadar küçük ülkedeki temsilcilerin ana firmanın elektronik sayfasının (web) kendi dillerinde olmasını şart koştukları herkes tarafından bilinmektedir.

"Pazar kaybolur, zorla bulmuşuz bir temsilciliği elimizden kaçırmayalım, masraf da yapmadan idare edelim" anlayışı dildeki yabancılaşmanın diğer bir boyutu değil midir? Bu yaklaşımda gerek toplu olarak gerekse tek tek sorumluluklarımız yok mudur? Başka ülkede masraf yapmak zorunlu istenirken bizde niçin tam teslimiyetçilik ön plana çıkmıştır?

Temsilci firmalardaki kısa vadeli yaklaşım yerine gerekli çalışmalar yapılmış olsa çok sayıda kişi o teknolojiyi iyi kullanabileceğinden istek sayısında artışlar görülecektir.

Dil ve Teknoloji Konusunda Yapılabilecekler

1980'li yılların başından günümüze kadar geçen süreç içerisinde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bilim ve teknoloji alanında gelişmeler çığ gibi artmıştır. Teknoloji üreten uluslar/ülkeler kendi dillerini de birlikte yaymaktadır. Almanya hükümetinin Almanca'nın İngilizce'nin etkisinden korumak için çok büyük bütçeler ayırdığını da anımsamakta yarar var.

Yabancı terimlere karşı yapılacak iki önemli yaklaşımla çok önemli yol alınacağını bilinmesi gerekir.

Bunlardan;

1- *Özellikle toplu malzeme ve alet alımı yapan kurum, kuruluş ve şirketler alacakları alet ve malzemenin yalnızca kullanım kılavuzunu değil (Sanayi ve Ticaret Bakanlığının yönetmeliği gereği zorunlu olanlar hariç) aletlerin kullanım yönergelerinin (yazılımla göstergede olanları) de Türkçeleştirilmesini zorunlu kılmalı.*

2- *Gerekliyse çevirilerin tek tek gözden geçirilerek gerekli düzeltmelerde destek verilmeli.*

3- *Meslek odaları yapılan terim çalışmalarını basılı ve elektronik ortamda yayımlamalı,*

4- *Türkçe yazılımlı olmayan (Türkçe karakterler dahil) aletler, fiyatı ucuz dahi olsa tercih edilmemeli,*

5- *Şartnameler için türetilen terimler başlangıçta İngilizceleri ile birlikte, daha sonraları ise tek başına yansıtılmalıdır.*

Bu görüşlere katılmamak mümkün değildir. Burada teknolojik alanda

mesleğini en üst seviyede kullanan biz mühendisler, firmaların "Eski köye yeni adet mi getiriyorsunuz? İngilizce uluslararası dil. Herkes bunu kullanıyor" fikirlerini doğru kabul etmeden önce denemek ya da tanıtmak amacıyla getirilen aletlerin dil seçeneğinde hangi ülkelerin dillerinin olduğunu kontrol etmek zahmetinde bulunarak söylenenlere inanmanızı öneriyorum.

Çalışma yöntemimizde "İnsanlar mı aletlerin dilinden (yazılımla değiştirilebildiği de dikkatlerden kaçmadan) anlamalı? Yoksa birbirlerini anlamadan kulaktan dolma akılda kalanlarla bilimselliği devre dışı bırakan sına yöntemini mi çalışmalı?" sorusunun yanıtı alındıktan sonra çalışmak çok sayıda sorunu baştan çözecektir.

Teknoloji yaşamımızı kolaylaştırması durumunda bir anlam taşır. Yaşamımızı kolaylaştırmak için kullanacağımız ürünler, dil ve kurallar gerektiğini belirtmiş olsak bile dil, terim ve teknoloji konusunda gerekli çalışmaları yapıp önlemleri almadığımız sürece teknoloji topluma değil, toplum teknolojiye hizmet etmek durumunda kalacak. Oysa teknoloji bizlere yaşamı kolaylaştırmak için vardır ve bu noktada bir anlam taşır.

Biz mühendis ve mimarlar, bilim insanları, teknolojiyi toplumun yararına kullanmak zorunda iken, düşün insanların, sosyal bilimler ve sanat, sağlık alanında çalışanların tıp, alanında da aynı duyarlılığı göstermesi, bilim ve teknolojiyi insanlara anlayacakları dille anlatmaları, kavramların ve düşüncelerin kolay algılanmasını sağlamak zorunda olduklarını anımsatmaya gerek var mıdır? Çalışma alanımızı ve iletişim kurduğumuz dili, yabancı kelimelerle süsleyince daha mı bilgili oluyuz? Yoksa birlikte çalıştığımız arkadaşlarımıza; bildiğimiz bilgileri doğru şekilde, onların da kolay algılayıp yaşamı zorlaştırmadan kolaylaştırmak yükümlülüğümüz bulunmamakta mıdır?

Kaynaklar

- [1] Ömer Asım Aksoy, Dilde Bilim ve Devrim, Dil Devrimi Üzerine TDK Tanıtım Yayınları Dil Konuları Dizisi:9, Ankara Üniversitesi Basımevi 1967,
- [2] İsmet Zeki Eyüpoğlu, Dil Bayramı, Dil Devrimi Üzerine TDK Tanıtım Yayınları Dil Konuları Dizisi:9, Ankara Üniversitesi Basımevi 1967,
- [3] Küreselleşme, Etik Kodlar ve Örgütler, 2. Baskı, Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara, Nisan 2007, ISBN 978-9944-89-261-2
- [4] Ömer Asım Aksoy, İtirazlara Karşı, Dil Devrimi Üzerine TDK Tanıtım Yayınları Dil Konuları Dizisi:9, Ankara Üniversitesi Basımevi 1967,
- [5] Fiber Optik, Şebeke Ağlar ve Ölçü Aletleri Terimleri Sözlüğü, Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri, 1. Eğitimi Sempozyumu, Ankara, 30 Nisan -2 Mayıs 2003
- [6] Agah Sırrı Levend, Uydurma nedir? Uydurmaçılık Neye Derler?, TDK Dil Devrimi Üzerine Ankara Üniversitesi Basımevi 1967 TDK Tanıtım Yayınları Dil Konuları Dizisi:9,
- [7] TDK sözlük,
- [8] Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ana_Sayfa
- [9] Mahmut Kiper, Teknoloji Kitabı Sunuş Yazısı, TMMOB Yayınları, Mayıs 2004, Ankara
- [10] <http://www.aof.edu.tr/kitap/EHSM/1024/unite11.pdf>
- [11] Ahmet İnam Teknoloji - Bilim İlişkisinin İnsan Yaşamında Yeri, Teknoloji, TMMOB yayınları, Mayıs 2004, Ankara
- [12] Suat Yakup Baydur, Dil nedir, Ne Değildir? Dil ve Kültür, Cumhuriyet Gazetesi Eki, Yenigün Haber Ajansı Ekim 1999 İstanbul.
- [13] Nermi Uygur, Dilin Gücü Denemeler, Kabcacı Yayınları, 4. Baskı, Ankara, Şubat 1994, ISBN 978-9944-89-261-2
- [14] Rauf Nasuhoğlu, Önsöz, Fizik Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, Mayıs 1983
- [15] <http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>